

POHJOLAN LINNAKE

Suomalaiset tähyävät pohjoiseen
yhteistyöhön Natossa

Suomalaisten luottamus Natoon on vahvaa, mutta sen lisäksi suomalaiset toivovat syvempää yhteistyötä Pohjoismaiden ja Baltian maiden kanssa.

Yhdysvaltoja suomalaiset pitävät tärkeänä kumppanina. Sen sijaan kahdenvälisten suhteiden hoitoa Kiinan saati Venäjän kanssa suomalaiset eivät juuri painottaisi lisää maamme ulkopolitiikassa.

Ihmisoikeus-, demokratia- ja ympäristöasioiden kaltaiset laajan turvallisuuden aiheet ovat suomalaisten mielestä edelleen olennainen osa maamme ulkopolitiikkaa. Ne ovat kuitenkin menettäneet asemiaan sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvien asioiden korostuessa.

- ◆ Kaksi kolmesta (67 %) arvioi, että Yhdysvallat on länsimaisten arvojen keskeinen puolustaja maailmassa ja Suomellekin tärkeä kumppani.
- ◆ 29 prosenttia painottaisi ihmisoikeuksien puolustamista ulkopolitiikassa nykyistä enemmän, mutta viidesosa (21 %) vähemmän.
- ◆ Yli kaksi kolmasosaa (68 %) katsoo, että suomalaisyritysten ei pitäisi toimia maissa, joissa ei ole toimivaa demokratiaa ja ihmisoikeuksia rikotaan.
- ◆ 72 prosenttia suomalaisista suhtautui Nato-jäsenyyteen myönteisesti, 16 prosenttia neutraalisti ja 10 prosenttia kielteisesti.

Suomalaiset valitsevat alkuvuodesta 2024 itselleen uuden presidentin ensi kertaa Suomen ollessa puolustusliitto Naton jäsen. Samaan aikaan Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on laittanut maailmanpolitiikan myllerrykseen. EVA selvitti osana kevään 2023 Arvo- ja asennetutkimusta, minkälaisia odotuksia suomalaiset asettavat maan harjoittamalle ulkopolitiikalle.

Suomalaisilta tiedusteltiin 25 ulkopolitiikan eri aiheen kohdalla, miten kunkin tulisi painottua Suomen ulkopolitiikassa. Koska vastaava kysely on tehty myös edeltävinä 2000-luvun vuosikymmeninä, pääsimme tarkastelemaan, miten epävakammaksi muuttunut maailmanpoliittinen tilanne on vaikuttanut suomalaisten toiveisiin ulkopolitiikan painotuksista.

Enemmän painotusta ulkopolitiikassa toivotavien asioiden listan (Kuvio 1) kärjessä on viisi tekijää, joita enemmistö toivoisi painotettavan nykyistä enemmän. Sijoitus listan kärjessä merkit-

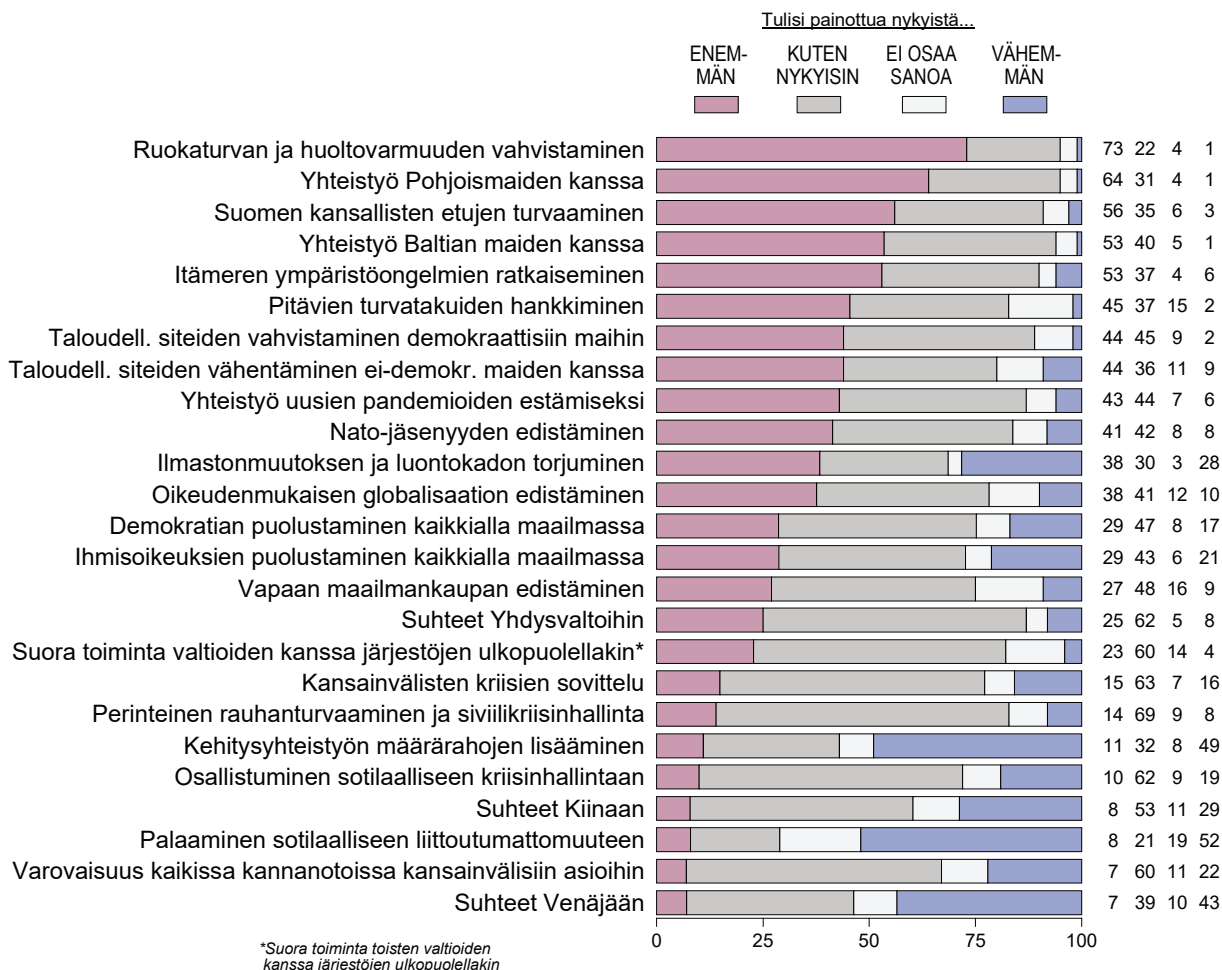
see, että niitä pidetään hyvin tärkeinä, mutta mahdollisesti myös turhan vähälle huomiolle jääneinä.

Keskeisimmäksi niistä nousee ruokaturvan ja huoltovarmuuden vahvistaminen, jota kolme neljästä (73 %) painottaisi Suomen ulkopolitiikassa nykyistä enemmän. Sijoilla kaksi ja neljä tulevat yhteistyö Pohjoismaiden (64 %) ja Baltian maiden (53 %) kanssa ja niiden väliin sijoittuu Suomen omien kansallisten etujen turvaaminen (56 %). Viiden kärjen täydentää vielä Naton sisäiseksi muuttuneen Itämeren ympäristöongelmien ratkaiseminen (53 %).

Samalla kun huomio ulkopolitiikassa keskittyi viime vuoden aikana onnistuneeseen Nato-jäsenyysprosessiin, transatlanttisiin suhteisiin sekä Ukrainan sotaan, suomalaisten odotukset kohdistuvat nyt lähialueelle. Niistä vaikuttaisi hahmottuvan eräänlainen toive Pohjolan linnakkeesta Naton sisällä, jonka huoltovarmuus ja yhteistyövalmius olisi rakennettu kestäväksi myös nykyistä kovempia aikoja.

Odotukset kohdistuvat nyt lähialueelle.

KUVIO 1. Miten eri asioiden tulisi painottua Suomen ulkopolitiikassa (%)

Suomalaisten ulkopolitiikan painotuksia ei kuitenkaan voida pitää nurkkakuntaisina. Listan sijoilla 5–10 olevat asiat osoittavat suomalaisten hahmottavan maailmaa kansainvälisen yhteistyön kautta. Suomalaiset odottavat, että ulkopolitiikassa painotetaan nykyistä enemmän toimintaa osana laajempia demokraattisten maiden liittoutumaa oli kyse sitten puolustuksesta, taloudesta tai uusien pandemioiden estämisestä.

Listan keskivaiheille sijoittuvat ihmisoikeus-, demokratia- ja ympäristökysymykset ovat suomalaisten mielestä edelleen olennainen osa maamme ulkopolitiikkaa, joskin painotustavoissa ne ovat menettäneet jonkin verran asemiaan (ks. s. 9). Lisäksi niiden kohdalla huomionarvoinen vähemmistö toivoisi vähäisempää painotusta.

Tuloskokonaisuus kertoo varsin laajasta tyytyväisyydestä harjoitettuun ulkopolitiikkaan, sillä vastausjakaumien ”kuten nykyisin” -osuudet ovat suuria kautta linjan.

Rauhanturvaamisen tai kriisien sovittelun kaltaiset ulkopolitiikan perinteiset toimintamuodot eivät kuitenkaan herätä suurempia tunteita suuntaan tai toiseen. Tämä koskee myös kahdenvälisiä suhteita suurvaltoihin lukuun ottamatta Venäjää, jonka suuntaan tehtyä yhteistyötä haluttaisiin edelleen vähentää.

Venäjä-suhteet ja kehitysyhteistyö ovat asiallisesti ottaen ainoat aiheet, joita suomalaisten mielestä painotetaan ulkopolitiikassamme liikaa. Lisäksi enemmistö (52 %) ilmaisee torjuvansa puheet sotilaalliseen liittoutumattomuuteen palaamisesta, mikäli joku ulkopolitiikan toimija tällaista esittäisi.

Kivikova sitoutuminen Natoon

Ilmeinen tyytyväisyyden lähde on Suomen Nato-jäsenyys, jota maamme valtiojohto lähti edistämään Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Suomi ja Ruotsi hakivat Naton jäsenyyttä toukokuussa 2022. Naton täysjäsenyyttä jouduttiin kuitenkin

odottelemaan Turkin ja Unkarin pidättäytyttyä ratifioimasta Suomen ja Ruotsin liittymispöytäkirjoja.

Vitkuttelu päättyi Suomen osalta lopulta maaliskuussa 2023, ja Suomen lippu nostettiin jäsenyyden merkiksi Naton päämajan lippusalkoon Brysselissä 4. huhtikuuta 2023. Ruotsin Nato-jäsenyys odottaa yhä Turkin ja Unkarin hyväksyntää.

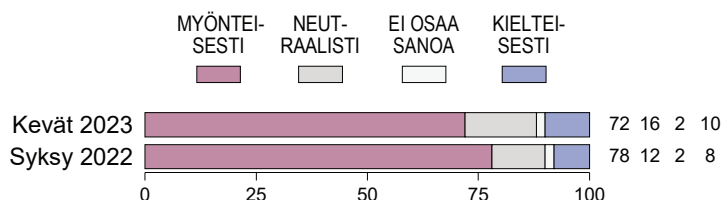
Jäsenyyden odottelun vaikutukset suomalaisten Nato-suhteeseen jäivät hyvin vähäisiksi. Kevään 2023 Arvo- ja asennetutkimuksen kyselyajankohdalla (31.1.–13.2.2023) 72 prosenttia suomalaisista suhtautui Nato-jäsenyyteen myönteisesti, 16 prosenttia neutraalisti ja 10 prosenttia kielteisesti (Kuvio 2).

Syksyn 2022 tuloksiin¹ verrattuna lukemissa nähdään hienoista siirtymistä myönteisestä neutraaliin suhtautumistapaan. Luvut eivät kuitenkaan anna aihetta olettaa, että mielet Nato-jäsenyyden suhteen olisivat muuttumassa, sillä kielteisesti Natoon suhtautuvien osuus jää käytännössä entiselleen ja varsin pieneksi. Pikemminkin luvut kielivät hyvin laajasta tyytyväisyydestä ja siitä, että Nato-jäsenyys ei ollut vain hetken mielijohde, vaan pitkäaikainen sitoumus.

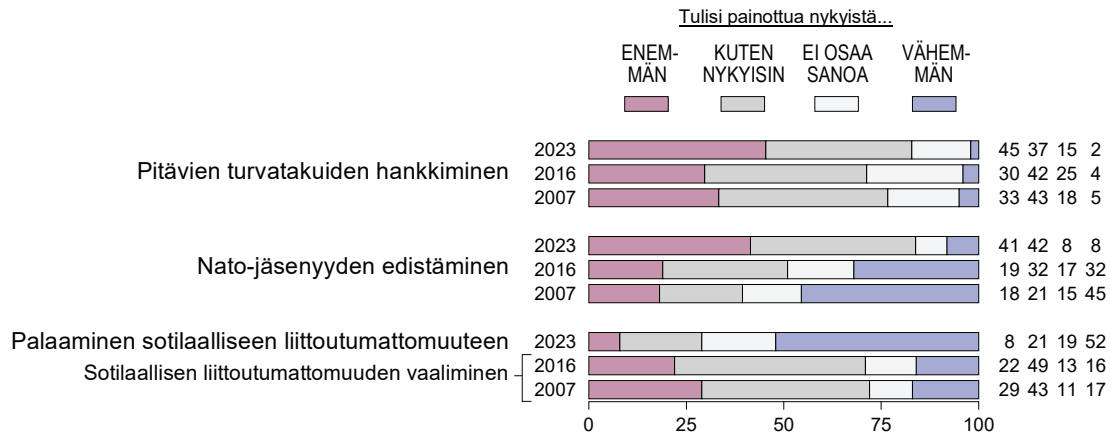
Myös ulkopolitiikan painotuksia koskevan kysymyssarjan tulokset kertovat suomalaisten hyvin vahvasta sitoutumisesta Nato-jäsenyyteen. Vaikka Suomen ulkopolitiikassa työskenneltiin viime talvena hartiavoimin jäsenyyden maaliin saattamiseksi, huomattavan moni arvioi silti, että pitävien turvatakuiden hankkimista (45 %) ja Nato-jäsenyyden edistämistä (41 %) olisi pitänyt painottaa ulkopolitiikassamme vielä enemmän (Kuvio 3).

Samalla vain kahdeksan prosenttia katsoi, että Nato-jäsenyyden edistämisen olisi pitänyt painotua Suomen ulkopolitiikassa vähemmän, ja yhtä moni (8 %) olisi panostanut enemmän paluuseen sotilaalliseen liittoutumattomuuteen – eli käytännössä Nato-jäsenyyden perumiseen. Nämä osuudet vastaavat kooltaan Natoon kielteisesti suhtautuvien ryhmää, joka on hyvin hajanainen niin

KUVIO 2. Miten suhtautuu nykyisin maamme Nato-jäsenyyteen (%)

KUVIO 3. Miten eri asioiden tulisi painottua Suomen ulkopoliitikassa (%)

demografisesti, sosioekonomisesti, maantieteellisesti kuin puoluekannatuksenkin suhteen (ks. Kuvioliite).

Aiempina vuosikymmeninä saatuihin tuloksiin verrattuina vuoden 2023 tulokset kertovat tapahtuneesta täyskäännöksestä suhtautumisessa sotilaalliseen liittoutumiseen, sillä tuloksia tulkittaessa on huomioitava myös kulloisellakin mittauskerralla vallinnut ulkopoliittikan linja.

Vuosina 2007 ja 2016 Nato-jäsenyyden edistäminen tai turvatakuiden hankkiminen eivät kuuluneet Suomen ulkopoliittiseen linjaan, liittoutumattomuuden vaaliminen sen sijaan kuului. Noina mittauskertoina Nato-jäsenyyden edistäminen oli suomalaisten viidesosan ja turvatakuiden hankkiminen kolmasosan toiveissa. Sotilaallisen liittoutumattomuuden linjalla oli enemmistön vankka tuki.

Vuonna 2023 nämä asiat ovat toisinpäin.

Kahdenvälisyys laskussa, yhteistyö nousussa

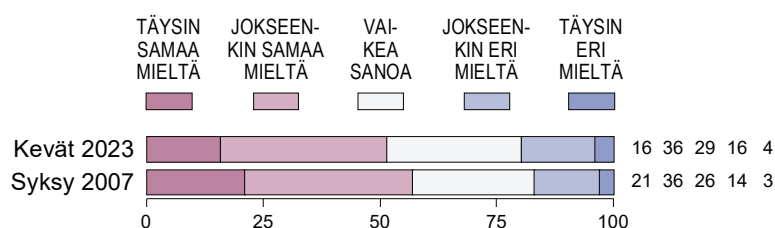
Viimeiset puoli vuotta ovat olleet Suomelle hyvin läheisen Ruotsi-yhteistyön aikaa. Keväällä 2022 Suomi herätteli entisen emämaansa hakemaan kanssaan Nato-jäsenyyttä.

Ruotsi on suomalaisille erityinen maa, mutta toisaalta yhteinen Nato-taival ei suomalaisten mielissä ole lähentänyt Suomea ja Ruotsia. Hieman yli puolet (52 %) katsoo, että kaikista kansoista ruotsalaiset ovat meille kaikkein läheisimpiä, ja viidesosa (20 %) on eri mieltä ruotsalaisten erityisasemasta suomalaisten mielissä (Kuvio 4). Vuosituhannen alkuvuosista aavistuksen laskeneet luvut kuitenkin merkitse tämän aseman horjumista.

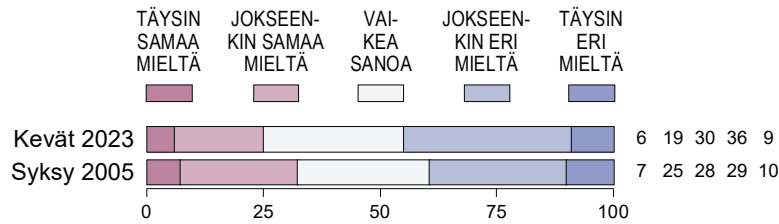
Ainakaan toinen tärkeä lähinaapurimme ei uhkaa Ruotsin asemaa suomalaisille erityisen läheisenä maana. Neljäsosa (25 %) arvelee, että Viro koetaan Suomessa läheisemmäksi kuin Ruotsi, mutta paljon useampi (45 %) on asiasta eri mieltä (Kuvio 5). Myös Viron kohdalla luvut jäävät edellistä, 18 vuotta sitten tehtyä mittausta alhaisemmiksi.

Hieman aiempaa vaisummat arviot naapuriemme läheisyydestä vihjaavat, että suomalaisille perinteinen katsantokanta hyvien kahdenvälisen suhteiden ensisijaisesta merkityksestä maamme ulkosuhteiden hoidossa² saattaa olla muuttumassa. Kahdenvälisyyden ohella suomalaiset vaikuttaisivat toivovan laajempia kuvioita myös muiden Pohjoismaiden kuin Ruotsin kesken.

KUVIO 4. ”Kaikista kansoista ruotsalaiset ovat meille kaikkein läheisimpiä” (%)

KUVIO 5. ”Viro koetaan Suomessa läheisemmäksi kuin Ruotsi” (%)

Liki kaksi kolmasosaa (64 %) katsoo, että Suomen ulkopolitiikassa pitäisi painottaa nykyistä enemmän yhteistyötä Pohjoismaiden kanssa. Vaade tiiviimmästä yhteistyöstä on vahvistunut 2000-luvun edetessä (Kuvio 6).

Kehitys on kiinnostava, sillä sen voi yhdistää ajatukseen siitä, että Pohjoismaat esiintyisivät ulkopolitiikassa nykyistä yhtenäisempänä rintamana. Perinteisesti Pohjoismaat ovat toimineet monilla politiikan osa-alueilla yhteistyössä keskenään mutta harvemmin yhtenäisenä blokkina ulospäin, koska maiden ulko- ja turvallisuuspoliittiset intressit ja ratkaisut eivät ole olleet linjassa. Norja, Tanska ja Islanti olivat Naton perustajajäseniä vuonna 1949, kun Ruotsi ja Suomi jäivät liittouman ulkopuolelle. Ruotsin liityessä Natoon kaikki Pohjoismaat ovat yhteisen liittokunnan jäseniä ja samassa veneessä entistä myrskyisemmässä maailmanpolitiikassa.

Yhteistyötä suomalaiset hakisivat myös Suomenlahden eteläpuolen suunnalta. Baltian mai-

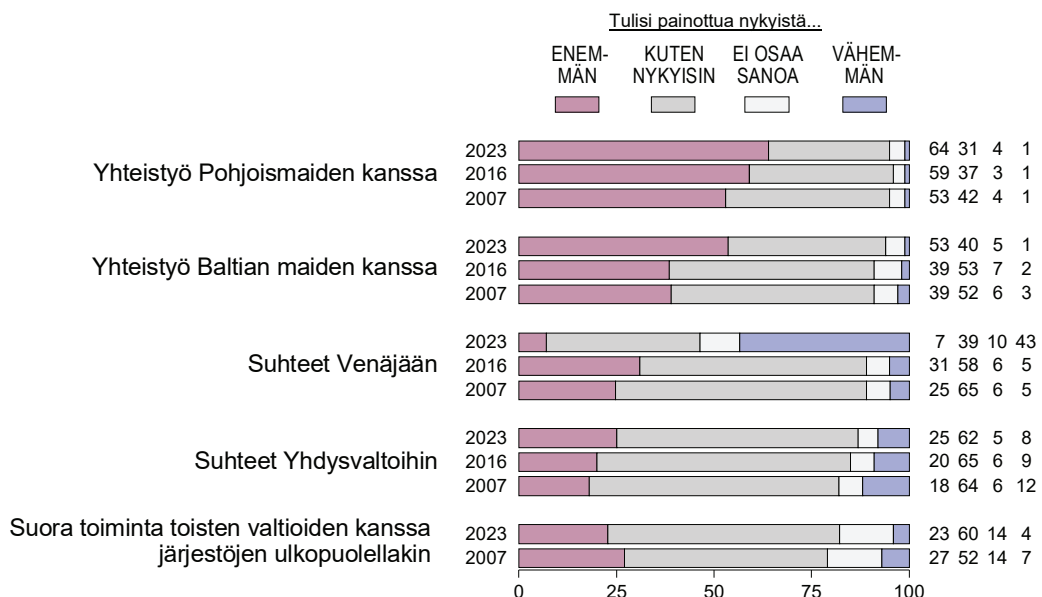
den kanssa tehtävälle yhteistyölle enemmistö (53 %) toivoo enemmän painoarvoa Suomen ulkopolitiikassa nykyiseen nähden. Baltia-yhteistyölle lisähuomiota toivovien osuus on kasvanut aiemmista mittauskerroista selvästi (14 %-yks.). Nato-liittolaisuuden ohella yhteistyötoiveiden kasvu liittyyneen kasvaneeseen arvostukseen Baltian maiden harjoittamaa ulkopolitiikkaa kohtaan. Venäjän hyökkäys Ukrainaan osoitti Baltian maiden arvioineen oikein Putinin Venäjään liittyviä riskejä.

Venäjän kanssa Suomella piti olla kahdenvälinen luottamuksellinen erityissuhde, mutta kevään 2022 Arvo- ja asennetutkimuksessa 70 prosenttia arvioi sen ”myytiksi, jolle ei nykyisin löydy todellisuuspohjaa”.³ Samassa tutkimuksessa 84 prosenttia arvioi Venäjän merkittäväksi sotilaalliseksi uhaksi.⁴

Nyt vain seitsemän prosenttia arvioi, että Venäjä-suhteiden pitäisi painottua ulkopolitiikassamme nykyistä enemmän. Neljä kymmenestä (39 %) jatkaisi Venäjän kanssa nykyisellä linjalla – jota voidaan pitää hyvin viileänä – ja hieman useampi

Toiveet Baltia-yhteistyöstä ovat kasvaneet.

KUVIO 6. Miten eri asioiden tulisi painottua Suomen ulkopolitiikassa (%)

(43 %) panostaisi Venäjä-suhteisiin vielä nykyistä vähemmän.

Kiinan kohdalla kannat ovat samansuuntaiset, joskin vähemmän torjuvat. Ainoastaan kahdeksan prosenttia toivoo, että Suomi painottaisi ulkopolitiikassaan Kiina-suhteita nykyistä enemmän, hieman yli puolet (53 %) jatkaisi nykylinjalla ja kolme kymmenestä (29 %) vähentäisi Kiina-suhteille ulkopolitiikassamme annettua painoarvoa (ks. Kuvio 1, s. 2).

Kiina-suhteiden toivottua kehityssuuntaa voi peilata siihen, että 44 prosenttia suomalaisista painottaisi ulkopolitiikassamme nykyistä enemmän taloudellisten siteiden vähentämistä ei-demokraattisiin maihin – jollainen Kiinakin on. Vastaavasti yhtä moni (44 %) painottaisi taloudellisten siteiden vahvistamista demokraattisiin maihin (ks. Kuvio 1, s. 2).

Nämä tulokset tarjoavat näkymän siihen, miten talouden rooli geopolitiikassa on muuttunut. Kiina hyväksyttiin maailman kauppajärjestö WTO:n jäseneksi vuonna 2001 ja Venäjä vuonna 2011. Tuolloin tulkittiin, että näiden maiden syvempi integroituminen kansainvälisiin järjestelmiin vaikuttaisi ennen pitkää myönteisesti myös niiden demokratiakehitykseen.

Nykytulkinta on, että autoritaariset maat pyrkivät pikemminkin muuttamaan kansainvälisiä järjestelmiä mieleisikseen kuin sopeutumaan läntisiin liberaalin demokratian arvoihin. Venäjä pyrkii määrittämään globaaleja pelisääntöjä väkivalloin ja Kiina toistaiseksi käyttämällä valtavia taloudel-

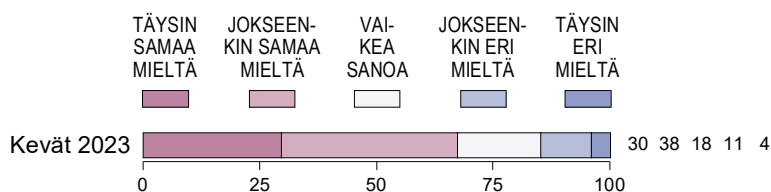
lisiä lihaksiaan. EU ja Yhdysvallat liittolaisineen ovat asettaneet Venäjälle ankarat taloudelliset pakotteet seurauksena hyökkäyksestä Ukrainaan ja pyrkivät vähentämään talouksiensa riippuvuutta Kiinasta. Lopulta kyse voi olla vielä jostain paljon suuremmasta – demokratioiden ja autokratioiden välisestä kisasta uudesta maailmanjärjestyksestä.

Tällainen ajatusmaailma ei ole suomalaisille vieras. Suomalaisen periaatteellinen kanta asiointiin autoritaaristen maiden kanssa on varsin selkeä. Yli kaksi kolmasosaa (68 %) katsoo, että suomalaisyritysten ei pitäisi toimia maissa, joissa ei ole toimivaa demokratiaa ja ihmisoikeuksia rikotaan, ja vain 15 prosenttia on asiasta eri mieltä (Kuvio 7).

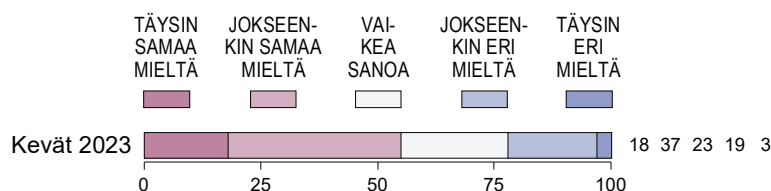
Suomen talous kytkettiin hiljattain onnistuneesti irti Venäjästä – ja suomalaiset näyttävät ainakin mielissään varautuvan vastaavaan myös Kiinan kohdalla. Käytännössä kysymys on mutkikas, sillä esimerkiksi Kiina on maailman toiseksi suurin talous ja Euroopalle hyvin tärkeä kauppakumppani. Suomenkin ulkomaankaupassa Kiina on tällä hetkellä viidenneksi tärkein vientimaa ja kolmanneksi tärkein tuontimaa.⁵

Suomalaisen ratkaisu dilemmaan on toimia yhdessä liittolaisten kanssa. Enemmistö (55 %) arvioi, että suomalaisyritysten tulee pyrkiä markkinoille kaikissa niissä maissa, joissa muutkin länsimaiset yritykset toimivat. Viidesosa (22 %) vaatii kuitenkin suomalaisyrityksiä asettamaan tarvittaessa standardinsa muita länsimaisia yrityksiä korkeammalle (Kuvio 8).

KUVIO 7. ”Suomalaisyritysten ei pitäisi toimia maissa, joissa ei ole toimivaa demokratiaa ja ihmisoikeuksia rikotaan” (%)

KUVIO 8. ”Suomalaisyritysten tulee pyrkiä markkinoille kaikissa niissä maissa, joissa muutkin länsimaiset yritykset toimivat” (%)

Kahdenvälisen suhteiden laskevaan suosioon on yksi poikkeus. Neljäsosa (25 %) painottaisi ulkopoliittikassamme suhteita Yhdysvaltoihin nykyistä enemmän (Kuvio 1, s. 2). Selvä enemmistö (62 %) kuitenkin arvioi niille ulkosuhteissa viime vuosina annetun painoarvon jo riittäväksi. Vain kahdeksan prosenttia vähentäisi Yhdysvalloille annettua huomiota ulkopoliittikassamme. Tulos henkii tyytyväisyyttä nykyisiin syventyneisiin siteisiin Yhdysvaltojen kanssa, mutta myös tiettyä varautuneisuutta.

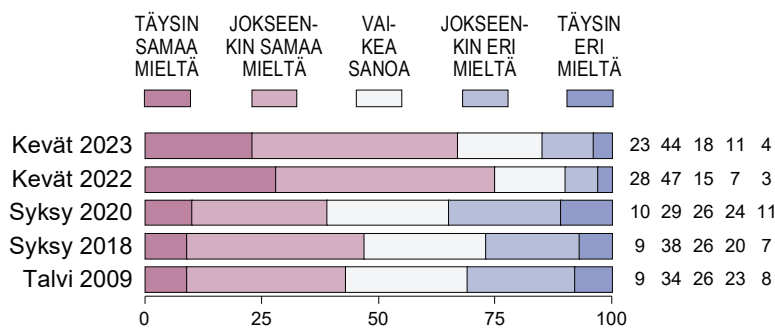
Suomalaisten käsitys Yhdysvalloista kumppanina muuttui pikavauhtia kaksijakoisesta hyvin myönteiseksi Venäjän hyökättyä Ukrainaan helmikuussa 2022. Nyt kaksi kolmesta (67 %) arvioi, että ongelmistaan huolimatta Yhdysvallat on länsimaisten arvojen keskeinen puolustaja maailmassa ja Suomellekin tärkeä kumppani. Vain 15

prosenttia torjuu ajatuksen Yhdysvaltojen tärkeydestä Suomelle (Kuvio 9).

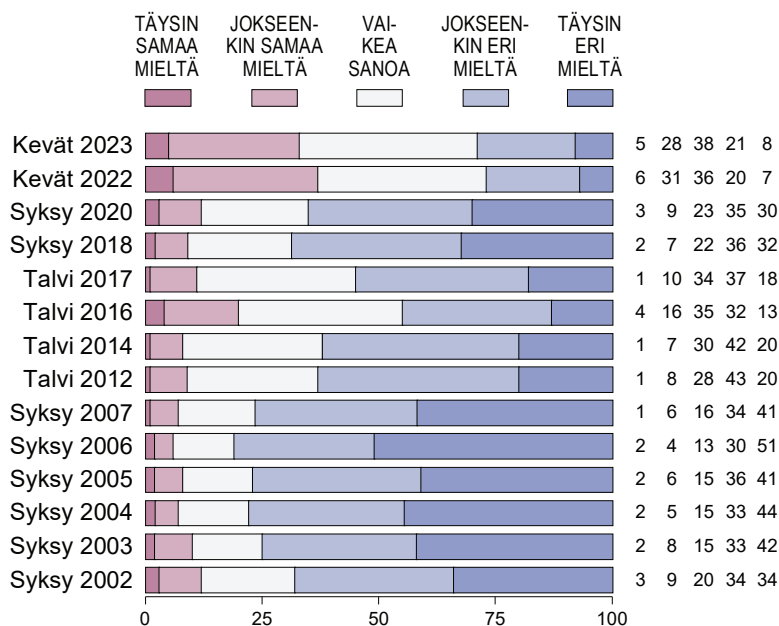
Varautuneisuus liittyy suomalaisille perinteiseen epäluuloisuuteen suurvaltapolitiikkaa kohtaan, ja myös epätietoisuuteen Yhdysvaltojen ulkopoliittikan tarkoituksesta. Kolmasosa (33 %) katsoo, että Yhdysvallat toimii maailmanpolitiikassa oikein ja ansaitsee myös suomalaisten tuen, mutta lähes yhtä moni (29 %) ei antaisi siunaustaan Yhdysvaltojen toimille. Suurin osuus (38 %) ei kuitenkaan osaa tai halua arvioida, toimiiko Yhdysvallat tällä hetkellä maailmalla oikein vai ei (Kuvio 10).

Vastausjakauman torjuvaa suhtautumista Yhdysvaltojen maailmanpolitiikkaa kohtaan edustavien osuus kertoo kuitenkin perustavaa laatua olevasta muutoksesta suomalaisten suhtautumi-

KUVIO 9. "Ongelmistaan huolimatta Yhdysvallat on länsimaisten arvojen keskeinen puolustaja maailmassa ja Suomellekin tärkeä kumppani" (%)

KUVIO 10. "Yhdysvallat toimii maailmanpolitiikassa oikein ja ansaitsee myös suomalaisten tuen" (%)

nessa Yhdysvaltojen toimintaan Nato-jäsenyyden ja liittoutumisen myötä. Menneinä vuosikymmeninä asennoituminen Yhdysvaltojen toimiin oli yksiselitteisen kriittistä riippumatta siitä, kuka Valkoisessa talossa piti valtaa.

Tätä taustaa vastaan ei ole yllättävää, että suomalaiset haluavat liittolaisuudesta huolimatta varata mahdollisuuden myös kriittisyyteen Yhdysvaltoja kohtaan. Neljäosa (25 %) arvioi, ettei Suomen pitäisi ottaa kantaa sellaisiin kansainvälisiin kysymyksiin, jotka asettaisivat hyvät suhteemme Yhdysvaltoihin vaakalaudalle, mutta hieman alle puolet (48 %) pitää tärkeänä, että mahdollisuus myös kriittiseen vuoropuheluun säilyy (Kuvio 11).

Suomi on liukunut varsin sujuvasti syvemmälle läntisiin liittoumiin, ja suomalaiset ovat ilmeisen valmiita myös määrittelemään niiden sisällä omien intressiensä mukaista politiikkaa.

Vajaa neljäsosa (23 %) ajattelee, että suoran toiminnan toisten valtioiden kanssa järjestöjen ulkopuolellakin pitäisi painottua ulkopolitiikassamme nykyistä enemmän, ja 60 prosenttia jatkaisi nykyisellä käytännöllä (ks. Kuvio 1, s. 2). Vain neljä prosenttia toivoisi tällaisen suoran toiminnan painotuvan jatkossa nykyistä vähemmän.

Ripaus vähemmän globalismia

EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa suomalaiset ovat 2000-luvun mittaan toivoneet lisää painotusta Suomen ulkopolitiikassa niin sanotun laajan turvallisuuskäsityksen asioille.

Yksinkertaistaen laaja turvallisuus tarkoittaa, että ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei pitäydy vain valtion olemassaolon ja kansallisten etujen turvaamiseen vaan kattaa myös erityyppiset maailmalla vallitsevat uhat ja kehityskulut, joilla on suoraa tai epäsuoraa vaikutusta Suomen ja suomalaisten turvallisuuteen ja menestykseen.

Tällaisia ovat muun muassa taloudelliset ja teknologiset riskit, alueelliset konfliktit maailmalla, joukkotuhoaseet, terrorismi ja järjestäytyneet

rikollisuus, mutta myös ihmisoikeusrikkomukset, äärimmäinen köyhyys, väestönkasvu, siirtolaisvirrat ja pandemiat.

Yhteistyö uusien pandemioiden estämiseksi on esimerkki laajan turvallisuuden aiheesta, jota varsin suuri osuus (43 %) painottaisi ulkopolitiikassa lisää ja vain harva (6 %) painottaisi vähemmän (Ks. Kuvio 1, s. 2).

Laajan turvallisuuden asioiden joukkoon kuuluvat myös ympäristöongelmat, joille suomalaisten enemmistö on pitkään toivonut lisää painoa maamme ulkopolitiikassa. Enemmistö (53 %) painottaisi Itämeren ympäristöongelmien ratkaisemista nykyistä enemmän ja vain kuusi prosenttia painottaisi sitä vähemmän Suomen ulkopolitiikassa. Itämerelle enemmän painoa toivovien osuus on kuitenkin pudonnut yli kaksikymmentä prosenttiyksikköä vuosituhannen alkupuolelta (Kuvio 12).

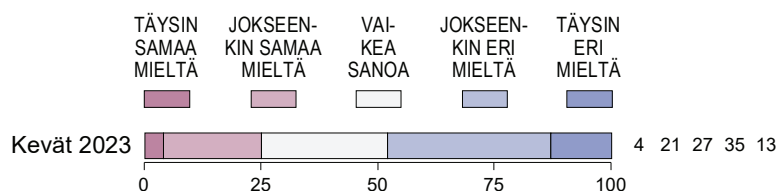
Suhtautumisen muutosta saattaa selittää se, että 2000-luvun alkupuolella Suomen ulkopolitiikassa tehtiin jo paljon Itämeren tilan kohentamiseksi yhdessä muiden alueen valtioiden kanssa.

Suomalaiset näkevät kuitenkin ympäristöasiat nyt myös yleisesti ottaen aiempaa vähemmän tärkeinä ulkopolitiikan aiheina. Näin voidaan päätellä siitä, että lisäpainotustavoitteet ovat vähentyneet myös toisen tärkeän ympäristötavoitteen, ilmastonmuutoksen, torjumisen kohdalla. Nyt noin neljä kymmenestä (38 %) painottaisi ilmastotoimia ulkopolitiikassamme nykyistä enemmän, mutta varsin moni (28 %) painottaisi niitä nykyistä vähemmän.

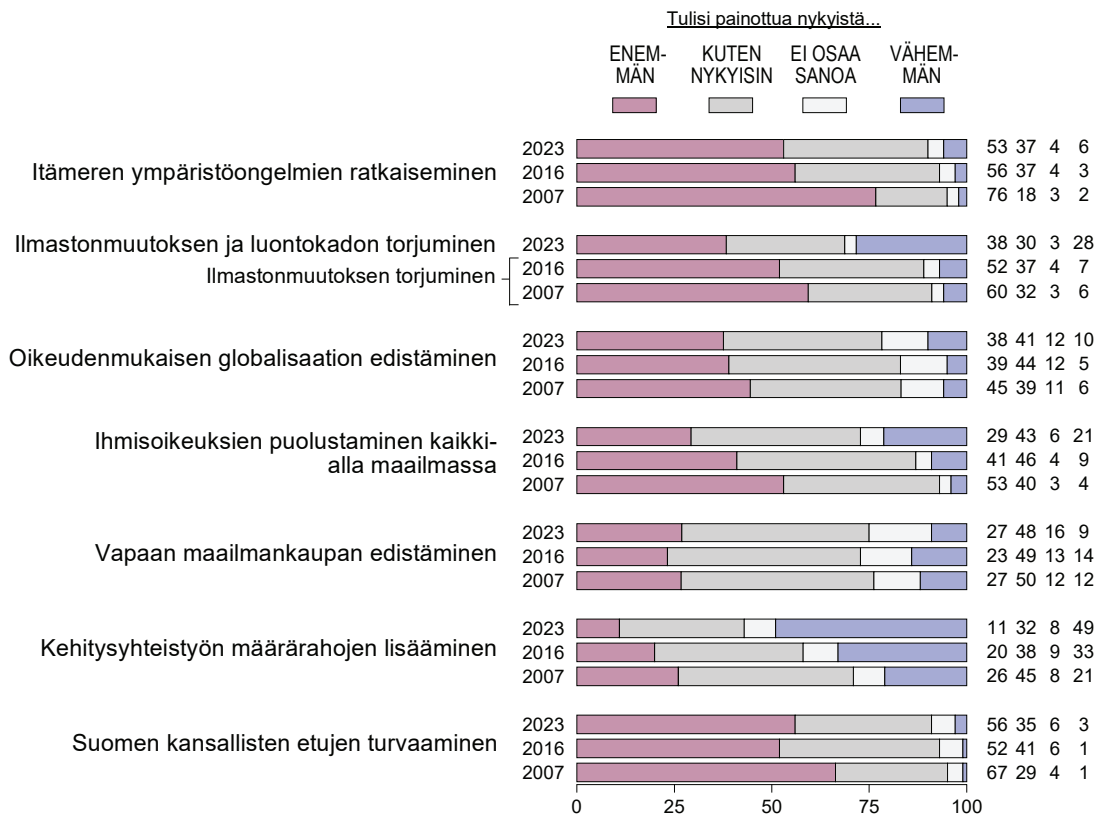
Yksi syy ympäristöasioiden painotuksen selvään vähenemiseen saattaa olla sotilaallisten turvallisuusuhkien korostuminen ulkopolitiikassa muiden aiheiden kustannuksella. Toinen syy juontaa voimakkaasti mielipide-eroihin erityisesti puolueiden kannattajaryhmien välillä (ks. Kuvioliite). Kotimaan politiikassa polarisoituneet aiheet välittyvät näin osaltaan myös näkemyksiin ulkopoliti-

Ilmastonmuutoksen painoarvo hiipuu.

KUVIO 11. "Suomen ei pitäisi ottaa kantaa sellaisiin kansainvälisiin kysymyksiin, jotka asettaisivat hyvät suhteemme Yhdysvaltoihin vaakalaudalle" (%)

KUVIO 12. Miten eri asioiden tulisi painottua Suomen ulkopoliitikassa (%)

kasta, jonka linjoista Suomessa on yleensä tavoiteltu suhteellisen pitkälle menevää yksimielisyyttä (ks. *Tähän presidenttiä tarvitaan*, ss. 12–13).

Erimielisyyttä löytyy myös tiedusteltaessa esimerkiksi demokratian ja ihmisoikeuksien edistämiseksi sekä kehitysavulle sopivia painotuksia ulkopoliitikassa. 29 prosenttia painottaisi ihmisoikeuksien puolustamista kaikkialla maailmassa nykyistä enemmän, mutta viidesosa (21 %) painottaisi ihmisoikeuksia vähemmän. Mielipiteet jakautuvat pitkälti samalla tavalla, kun kyseessä on demokratian puolustaminen kaikkialla maailmassa. 29 prosenttia painottaisi sitäkin nykyistä enemmän, 17 prosenttia vähemmän (ks. Kuvio 1, s. 2).

Kehitysavun lisäämistä painottaisi vain kymmenesosa (11 %) ja puolet (49 %) painottaisi sitä nykyistä vähemmän. Sekä ihmisoikeuksien että kehitysavun osalta toiveet ovat muuttuneet selvästi vähäisemmän painotuksen suuntaan 2000-luvun alkuun verrattuna.

Hienoisella laskutrendillä on myös niin sanotun oikeudenmukaisen globalisaation puolustaminen, joka painottui Suomen ulkopoliitikassa erityisesti Tarja Halosen presidenttikaudella. Nyt lisäpainotusta sille toivoo 38 prosenttia, mutta hieman use-

amman (41 %) mielestä nykypainotus on kohdillaan ja kymmenesosa (10 %) toivoo sille vähemmän painoarvoa.

Oikeudenmukaisen globalisaation agendan tarkoituksena on ollut esittää toimenpiteitä vapaan globaalin talousjärjestyksen epäkohtien korjaamiseksi. Viime aikoina itse globalisaatio on ollut vastatuulella. Kauppasodat, lisääntynyt protektionismi ja suurten valtioiden harjoittama teollisuuspolitiikka ovat luoneet uhkakuvia erityisesti Suomen kaltaisille pienille avotalouksille, jotka ovat olleet vapaakaupan voittajia.

Suomalaisten näkemykset kallistuvatkin enemmän maailmankaupalle suosiolliseen suuntaan kuin epäilevälle kannalle. Reilu neljäsosa (27 %) painottaisi vapaan maailmankaupan edistämistä ulkopoliitikassamme enemmän ja kymmenesosa (9 %) vähemmän. Joka toinen (48 %) arvioi nykytoimet vapaakaupan puolesta riittäviksi.

Kaiken kaikkiaan globaaliasioiden painotustoiveet ovat siis edelleen melko vahvoja, mutta laskusuunnassa. Samalla enemmistö (56 %) painottaisi ulkopoliitikassamme hieman edellistä mitausta enemmän kansallisten etujen turvaamista.

Tämä ei kuitenkaan välttämättä merkitse sitä, että suomalaiset olisivat ulkopoliittisissa asenteis-

saan kääntymässä sisäänpäin. Vuoden 2007 lue-
mat osoittavat, etteivät kansallisten etujen turvaa-
minen ja globaalien asioiden hoito ole suomalais-
ten mielissä automaattisesti toisiaan poissulkevia
tekijöitä. Vain seitsemän prosenttia painottaisi
nykyistä enemmän varovaisuutta kaikissa kan-
nannoissa kansainvälisiin asioihin, ja reilu viides-
osa (22 %) toivoisi painotuksiin lisää rohkeutta (ks.
Kuvio 1 sivulla 2).

Maailma ei ole yhtä vakaa kuin vuosituhat-
alussa, mikä ohjaa suomalaisia tiettyyn varovai-
suuteen. 40 prosenttia suomalaisista katsoo, että
Suomen pitäisi ottaa rohkeammin kantaa kansain-
välisiin asioihin, ja reilu neljäsosa (26 %) pitää Suo-
men profilia joko riittävän tai liiankin korkeana
(Kuvio 13).

Vaikka mielipiteet kallistuvatkin edelleen hie-
man enemmän aktiivisen kuin sisäänpäin käänty-
vän ulkopoliittikan suuntaan, ovat ne muuttuneet
huomattavasti vuodesta 2007. Tuolloin peräti 69
prosenttia toivoi Suomelta rohkeampia kantoja
kansainvälisissä asioissa. Myös sopivasta aktiivi-
suuden määrästä epävarmojen osuus on liki kak-
sinkertaistunut alle viidesosasta kolmasosaan.

Käsitykset Suomelle sopivasta profilista ovat
verraten yhtenevät kaikissa väestöryhmissä

lukuun ottamatta puolueiden äänestäjäryhmiä
(ks. Kuvioliite ja *Tähän presidenttiä tarvitaan* ss.
12–13). Rohkeutta Suomen kannanottoihin toivo-
vat paljon muita vahvemmin vihreiden (74 %) ja
vasemmistoliiton (63 %) äänestäjät, joiden kannat
ovat säilyneet pitkälti muuttumattomina vuodesta
2007, siinä missä muita puolueita äänestävät ovat
vaihtaneet kantojaan hieman pidättyvämmiksi.

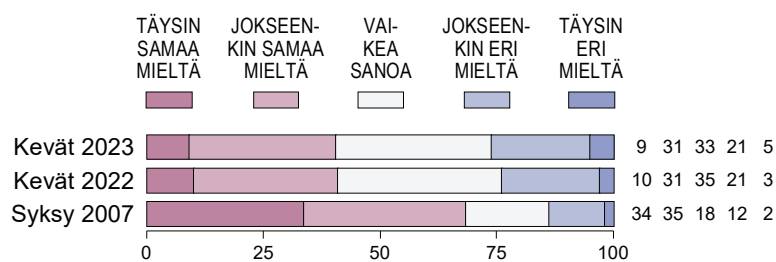
Perinteinen ulkopoliittikka ei innosta

Suomen ulkopoliittikka on perinteisesti osoitta-
nut aktiivisuutta maailmalla erimerkiksi rauhan-
turvaamisessa ja diplomaattisessa välitystoimin-
nassa. Nykyoloissa suomalaisten kiinnostus näi-
hin ulkopoliittikan aiheisiin osoittautuu kuitenkin
rajalliseksi, eivätkä ne herätä suuria intohimoja
suuntaan tai toiseen.

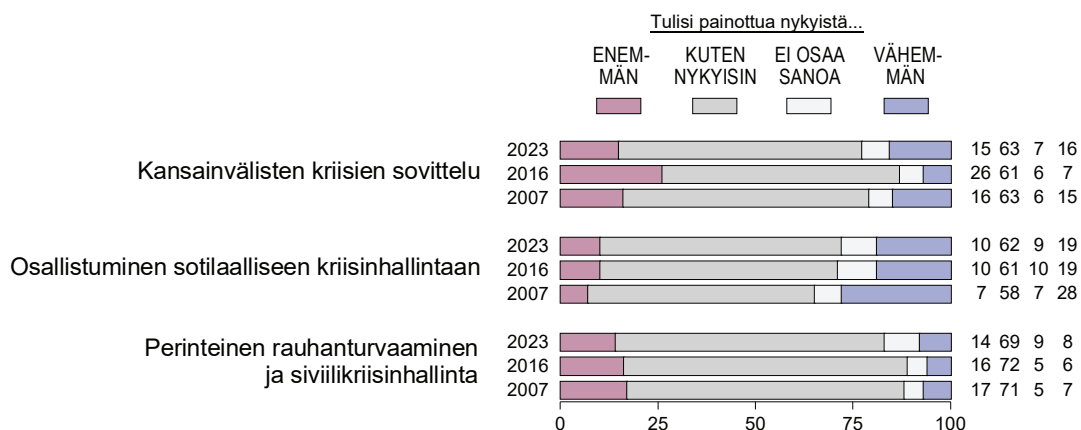
Hieman alle kaksi kolmasosaa (63 %) jatkaisi
kansainvälisten kriisien sovittelussa nykylinjalla.
Muutostoiveet jäävät marginaalisiksi: vain 15 pro-
senttia painottaisi sovittelua nykyistä enemmän,
mutta yhtä moni (16 %) painottaisi sitä vähemmän
(Kuvio 14).

Vastausjakaumat jäävät hillityiksi myös perin-
teisen rauhanturvaamisen ja siviilikriisinhallinnan

KUVIO 13. ”Suomen pitäisi ottaa rohkeammin kantaa kansainvälisiin asioihin” (%)

KUVIO 14. Miten eri asioiden tulisi painottua Suomen ulkopoliittikassa (%)

osalta. Seitsemän kymmenestä (69 %) pitää nyky-painotusta niihin riittävänä, 14 prosenttia panostaisi lisää ja alle kymmenesosa (8 %) vähemmän.

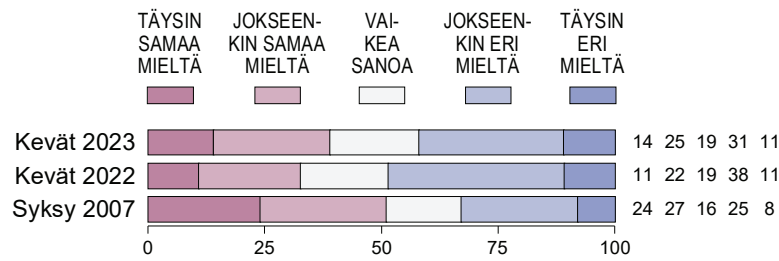
Myöskään kriisinhallintatoimintaan liittyviin linjauksiin ei toivota suuria muutoksia. Valmius osallistua sotilaalliseen kriisinhallintaan säilyy hyvällä tasolla, sillä 62 prosenttia ei muuttaisi nykylinjauksia. Vain kymmenesosa (10 %) painottaisi sotilaallista kriisinhallintaa nykyistä enemmän ja viidesosa (19 %) nykyistä vähemmän.

Mielipiteet ovat kuitenkin varautuneempia, kun kriisinhallinnasta kysytään suuremmin ja ilman viittauksia ulkopolitiikan painotuksiin. 39 prosenttia katsoo, että pienenä maana Suomen ei

pitäisi lähteä mukaan ratkomaan maailman kriisipesäkkeiden ongelmia, mutta hieman useampi (42 %) katsoo ongelmanratkaisun myös Suomen tehtäväksi (Kuvio 15).

Pidättyväistä linjaa kannattavien osuus on kasvanut jonkin verran keväästä 2022, mitä voidaan pitää eräänlaisena rekyylinä suomalaisten voimakaasta reaktiosta Venäjän hyökkäykseen Ukrainaan, jonka kamppailua Suomi yhdessä muiden länsimaiden kanssa ei jäänyt katsomaan sivusta. Pidemmän aikavälin vertailu myös kertoo, että suhtautuminen kriisipesäkkeiden ongelmien ratkomiseen oli 2000-luvun alkupuolella nykyistä selvästi torjuvampaa.

KUVIO 15. "Pienenä maana Suomen ei pitäisi lähteä mukaan ratkomaan maailman kriisipesäkkeiden ongelmia" (%)

TÄHÄN PRESIDENTTIÄ TARVITAAN

**Ulkopolitiikan johtajan pitää luoda linja, jonka kanssa puolueiden kannattajaryh-
mät voivat elää myös yli vaalikausien.**

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka on aihe, jonka kovassa ytimessä on viime kädessä Suomen kansallisen ole-
massaolon vaaliminen. Siksi sen päälinjoista on
tavanomaisesti pyritty saavuttamaan varsin pitkälle menevä
poliittinen yhteisymmärrys.

Ulkopolitiikan päälinjoista suomalaisilla on varsin yhte-
neväiset käsitykset, mutta joidenkin kysymysten kohdalla
erityisesti puolueiden äänestäjäryhmien väliset näkemys-
erot piirtyvät suuriksi. Näkemuseroilla on yhtymäkohtansa
sekä sisäpoliittiseen keskusteluun että keskusteluun ulko-
poliittisista koulukunnista.^a

GLOBALISMI JA ATLANTISMI HALLITSEVAT

Eri väestöryhmien suhtautumiseroja tarkasteltiin faktori-
analyysillä, jossa ulkopolitiikan painotuksia koskeva kysy-
myskokonaisuus tiivistyi neljään eri ulottuvuuteen (Tau-
lukko 1).^b Ensimmäiseen järjestäytyivät laajaan turvalli-
suuteen ja globaaleihin kysymyksiin liittyvät aiheet, ja sitä
voidaan kutsua suhtautumiseksi *globalismiin*. Toinen ulot-
tuvuus sisältää kaikki sotilaalliseen liittoutumiseen liittyvät
asiat ja sille annettiin nimeksi *atlantismi*.

Kolmas ja neljäs ulottuvuus saivat niihin järjestäytynei-
den aiheiden pohjalta nimet *kansallisrealismi* ja *puolueet-*

Taulukko 1. Ulkopoliittisen suhtautumisen perusulottuvuudet ja niiden faktorilataukset*

	Globalismi	Atlantismi	Kansallisrealismi	Puolueettomuus
Ihmisoikeuksien puolustaminen kaikkialla maailmassa	0,818			
Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjuminen	0,780			
Demokratian puolustaminen kaikkialla maailmassa	0,764			
Itämeren ympäristöongelmien ratkaiseminen	0,660			
Kansainvälisten kriisien sovittelu	0,636			
Kehitysyhteistyön määrärahojen lisääminen	0,611			
Oikeudenmukaisen globalisaation edistäminen	0,610			
Yhteistyö uusien pandemioiden estämiseksi	0,504			
Nato-jäsenyyden edistäminen		0,825		
Suhteet Yhdysvaltoihin		0,726		
Palaaminen sotilaalliseen liittoutumattomuuteen		-0,715		
Pitävien turvatakuiden hankkiminen		0,599	0,401	
Ruokaturvan ja huoltovarmuuden vahvistaminen			0,774	
Suomen kansallisten etujen turvaaminen			0,684	
Suhteet Kiinaan				0,845
Suhteet Venäjään		-0,424		0,616
Varovaisuus kaikissa kannanotoissa kansainvälisiin asioihin				0,473

* Mitä suuremman latauksen muuttuja saa, sitä enemmän se selittää kyseisen faktorin vaihtelua.

^a Ks. Pesu (2016) ja Linnainmäki (2023).

^b Faktorianalyysi suoritettiin ensin eksploraatiivisena, mikä tuotti yhteensä seitsemän faktorista. Analyysiä jatkettiin eliminoimalla analyysistä kolmen heikoimman faktorin muuttujat, minkä jälkeen faktorirakenne jäsenyi neljäksi faktoriksi.

tomuus. Näiden ulottuvuuksien anti jäi kuitenkin vaatimattomaksi sekä niihin hakeutuneiden aiheiden määrän että valtavirrasta poikkeavien näkemysten vähäisyyden vuoksi.

Väestöryhmien asenne-erot saadaan näkyviin asennekartalla (Kuvio 16), jossa kunkin ryhmän sijainti kuvaa sen suhtautumista yhtäältä globalistiseen ja toisaalta atlanttiseen ulkopoliittiseen ajatteluun. Kartan luvut ovat faktori-pisteitä, joiden suuri määrä kertoo ryhmän keskimääräistä myönteisemmästä, pieni puolestaan keskimääräistä torjuvammasta suhtautumisesta.

Ryhmien väliset etäisyydet kartalla kuvaavat niiden välisiä suhtautumiseroja, ja ryhmän etäisyys kartan akselien leikkauspisteestä kuvaa sen asenteiden yhteensopivuutta väestön keskimääräisiin näkemyksiin. Suomalaisten keskimääräiset näkemykset ovat neutraaleja globalismia ja selvän myönteisiä atlantismia kohtaan.

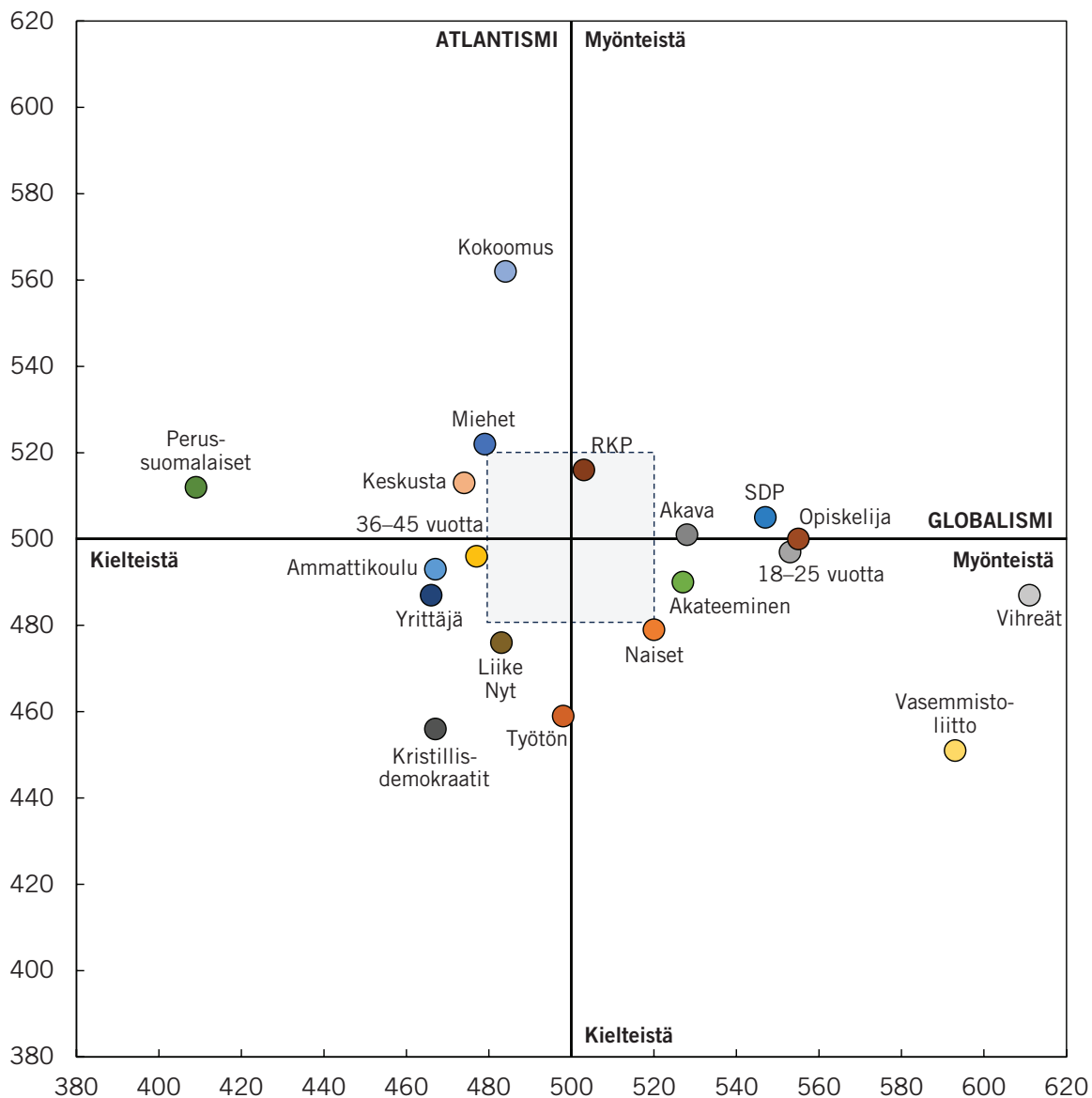
KONSENSUSTA JA ERIPURAA

Kaikki ikäryhmät, sosioekonomiset ryhmät (koulutustaso, ammattiryhmä) ja maantieteelliset väestöryhmät mahtuvat kartan keskiosan pienen neliön sisälle. Näiden ryhmien suhtautuminen globalismiin ja atlantismiin on pitkälti samankaltaista ja lähellä väestön keskimääräistä suhtautumista.

Karttaa tulkittaessa on tärkeää huomioida, että yhdenkään kartalla olevan väestöryhmän suhtautuminen atlantismiin ei ole torjuvaa, vaan Y-akselilla alimpana olevien vasemistoliiton ja kristillisdemokraattien kannattajaryhmienkin suhtautuminen siihen edustaa neutraalia katsantokantaa.

Kartalla ilmenee kuitenkin eripuraa etenkin poliittisten äänestäjäryhmien välillä. Myös miesten ja naisten välillä vallitsee isohko suhtautumisero globalismiin ja atlantismiin.

KUVIO 16. Väestöryhmien suhtautuminen globalismiin ja atlantismiin ulkopoliitikassa

Faktori-pistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin.

Miehet suhtautuvat globalismiin nihkeästi ja atlantismiin selvän myönteisesti. Miesten kanssa kartan vasempaan yläruutuun sijoittuvat kokoomuksen, perussuomalaisten ja keskustan äänestäjät. Perussuomalaisten kannattajat erottuvat avoimen torjuvalla suhtautumisellaan globalismiin, ja kokoomuksen äänestäjät puolestaan paljon vielä muitakin myönteisemmällä suhtautumisellaan atlantismiin.

Naiset suhtautuvat globalismiin selvän myönteisesti ja atlantismiin miehiä hillitymmin. Naisten kanssa oikeaan alaruutuun paikantuvat akateemisesti koulutetut ja nuoret (18–25-vuotiaat). Saman ruudun laidassa ovat vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjäryhmät, jotka molemmat suhtautuvat globalismiin hyvin myönteisesti. Vihreiden kannattajien suhtautuminen atlantismiin on kuitenkin selvästi myönteisempää kuin vasemmistoliittoa äänestävillä.

Oikea yläruutu jää liki tyhjäksi, mutta sen rajamaille sijoittuvat RKP:n ja SDP:n kannattajat, opiskelijat ja akavalaisten liittojen jäsenet. SDP:n kannattajat suhtautuvat

selvän myönteisesti sekä atlantismiin että globalismiin. RKP:n kannattajien suhtautuminen atlantismiin on voimakkaan myönteistä ja neutraalia globalismin suhteen. RKP:n äänestäjien kantoja voi kuvailla yhdistelmäksi kokoomuksen, keskustan ja SDP:n kannattajien suhtautumistavoista, ja he sijoittuvatkin ainoana puolueiden äänestäjäryhmistä kartan keskiosan "konsensusneliön" sisälle.

Vasemmassa alaruudussa sijaitsevat ryhmät, jotka suhtautuvat keskimääräistä vähemmän innokkaasti sekä atlantismiin että globalismiin. Puolueiden äänestäjäryhmistä kristillisdemokraattien sekä Liike Nytin äänestäjät ovat tällaisia.

Faktorikartan tarkastelun perusteella tulevilla presidentillä voi olla mahdollisuudet löytää kansalaisten enemmistön näkemyksiä noudattava linja, mutta haasteena voi olla sellaisen globalismin ja atlantismin yhdistelmän vakiinnuttaminen, joka mahdollistaisi linjakkaan yhteistyön vaihtuvien hallituspuolueiden kanssa.

VIITTEET

- 1 Larros ja Metelinen (2022).
- 2 Haavisto ja Kiljunen (2008), ss. 60–62.
- 3 Haavisto ja Metelinen (2022), s.7.
- 4 Haavisto (2022a).
- 5 Suomen Pankki (2023).

LÄHTEET

- Haavisto, I. (2022a). Luottamuksen loppu – Suomalaiset arvostavat venäläisiä, mutta pitävät Venäjää sotilaallisena uhkana, EVA Analyysi No 107, <https://www.eva.fi/blog/2022/04/12/suomalaiset-arvostavat-venalaisia-mutta-pitavat-venajaa-sotilaallisena-uhkana/>
- Haavisto, I. (2022b). Naton kynnyksellä – Venäjän hyökkäys Ukrainaan käänsi suomalaisten enemmistön Nato-jäsenyyden kannalle, EVA Analyysi No 103, <https://www.eva.fi/blog/2022/03/22/venajan-hyokkays-ukrainaan-kaansi-suomalaisten-enemmiston-nato-jasenyyden-kannalle/>
- Haavisto, I. ja Kiljunen, P. (2008) Kenen joukoissa seisot – EVAn Suomi, EU ja maailma -asennetutkimus 2008, EVA Raportti, Taloustieto, http://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/2166_kenen_joukoissa_seisot.pdf
- Haavisto, I. ja Metelinen, S. (2022). Näin Suomi näkee Naton – Suomalaisen Nato-myönteisyyden takana piilee suuri turvallisuusva-
je, EVA Analyysi No 106, <https://www.eva.fi/blog/2022/03/30/suomalaisten-nato-myonteisyyden-takana-piilee-suuri-turvallisuusvaje/>
- Larros, H. ja Metelinen, S. (2022). Joka kodin turva – Suomalaiset liittyvät Natoon yhtenäisinä, EVA Arvio No 41, <https://www.eva.fi/blog/2022/11/23/suomalaiset-liittyvat-natoon-yhtenaisina/>
- Linnainmäki, J. (2023). Suomen ulkopoliittiset koulukunnat kevään 2022 Nato-jäsenyyskeskustelussa, Kosmopolis – Vol. 53: 1/2023, <https://journal.fi/kosmopolis/article/view/127041>
- Pesu, M. (2016). Pienvaltiorealismi kuihtuu: suomalaisen ulkopoliittisen ajattelun murros, The Ulkopoliittist, 23.11.2016, <https://ulkopoliittist.fi/2016/11/23/pienvaltiorealismi-kuihtuu-suomalaisen-ulkopoliittisen-ajattelun-murros/> (haettu 29.9.2023).
- Suomen Pankki (2023). Suomen kauppa Kiinan kanssa kehittyi viime vuonna hieman koko ulkomaankauppaa heikommin, BOFIT Viikkokatsaus 10/2023, https://www.bofit.fi/fi/seuranta/viikkokatsaus/2023/vw202310_2/

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 043 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 31.1.–13.2.2023. Vastaajat edustavat koko maan 18–79-vuotiasta väestöä (pl. Ahvenanmaa). Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa, josta tutkimusotos on muodostettu ositetulla satunnaisotannalla. Aineisto on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin ja tulosgraafikan on tehnyt Pentti Kiljunen (Yhdyskuntatutkimus Oy). Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984.

EVA Analyysin *Pohjolan linnake* kirjoittaja

EVA:n tutkimuspäällikkö
ILKKA HAAVISTO

ELINKEINOELÄMÄN VALTUUSKUNTA

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyytit löytyvät EVA:n kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) • ISSN 2342-0782 (PDF)